

واکاوی سطح پایداری در تئوری توسعه و برنامه‌ریزی محلات (مورد مطالعه: محلات منطقه سه شهر گرگان)

کرامت الله زیاری^۱

نوشتا همقدم^۲

چکیده

شهرها از یک سو به عنوان کانون‌های توسعه اجتماعی، اقتصادی و فضایی به شمار می‌روند و از سوی دیگر مناسب‌ترین مکان‌ها برای بروز مسائل و مشکلات می‌باشند. لذا، مظاهر اصلی توسعه و دست آوردهای اعم از منفی و مثبت آن، عمدتاً در شهرها اتفاق می‌افتد و یکی از وظایف جوامع امروزی، خلق شهرها و محلات پایدار در زمینه‌های اقتصادی، محیطی و به ویژه فضایی-کالبدی است. نوآوری پژوهش حاضر استفاده از همه شاخص‌های توسعه به صورت توأمان جهت شناسایی و تدقیق وضع موجود است که در هیچ مطالعه‌ای برای شهر گرگان صورت نگرفته است. هدف از پژوهش حاضر سنجش و تحلیل سطح پایداری کالبدی، اقتصادی، زیستی، اجتماعی و امنیتی محلات شهری می‌باشد. پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی بوده و روش بررسی آن توصیفی تحلیلی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه افراد ساکن در منطقه سه شهر گرگان است. در تحقیق حاضر برای محاسبه حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد و حجم نمونه مورد مطالعه، ۳۸۴ نفر برآورد گردید. برای تعیین حجم نمونه محلات از روش انتساب متناسب استفاده گردید. نتایج تحقیق نشان می‌دهد محله‌ی گرگان جدید نسبت به سایر محله‌ها در بهترین وضعیت پایداری قرار دارد، بعد از آن محله کوی خیام قرار دارد و محله‌های آموزشگاه جنگل، محله میخچه‌گران، محله سرپیر و دباغان، کوی کیانشهر، کوی جوادیه، کوی حافظ، محله بویه در رتبه‌های بعدی از نظر پایداری محلی قرار گرفته‌اند. علاوه بر این نابرابری زیادی در سطح پایداری محله‌ای در شهر گرگان مشاهده می‌شود. نتایج این پژوهش برای شهرداری گرگان و شورای شهر و اداره راه و شهرسازی جهت مدخله جهت بازآفرینی و ارائه خدمات مناسب‌تر به شهروندان می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

واژگان کلیدی: پایداری، برنامه‌ریزی شهری، محلات شهری، شهر گرگان.

مقدمه

توسعه سریع شهری از جمله فرایندهایی است که در چند دهه معاصر از ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، محیطی و غیره زندگی بشر را تحت تأثیر قرار داده است. سازمان ملل اعلام کرد که ۵۴ درصد مردم جهان در شهرها ساکن هستند و پیش‌بینی کرد تا سال ۲۰۵۰، ۷۰ درصد جمعیت در شهرها ساکن می‌شوند (Saniroychansyah et al, 2016: 169). محله مسکونی در نظریه‌های جدید محور قرار گرفته و برای حل مشکلات مختلف شهری مانند روابط اجتماعی و انسانی، مدیریتی، مسائل بهداشتی و رفاهی و بعدهای معنایی و شخصیتی، از این سبک استقبال شده است (شمیرانی و مضطرزاده، ۱۳۹۳: ۵۹). شهر گرگان همانند بسیاری از شهرهای بزرگ کشور با مسائل متعددی از جمله ناپایداری توسعه مواجه است و این مسئله در سطح برخی از محلات به بالاترین حد می‌رسد. با وجود اینکه محلات، هسته‌های اصلی زندگی شهری به شمار می‌روند، ولی در نظام رسمی برنامه‌ریزی فضایی جایگاهی ندارند. این مسئله به تشدید ناپایداری توسعه در آن‌ها، منتهی شده است. محله به‌عنوان حیاتی‌ترین سلول در کالبد شهر، از پیوند و انسجام عناصر فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، مذهبی و محیطی هویت یافته که در اکثر مواقع توجه به عنصر پذیرش و قابلیت زندگی اجتماعی در آن با پرداختن

محدود به عوامل اقتصادی و محیطی مورد غفلت قرار می‌گیرد (کیانی و همکاران، ۱۳۹۱: ۵۹). در زمینه برنامه‌ریزی شهری مفهوم یک شهر پایدار هوشمند اغلب به عنوان یک بعد ایدئولوژیکی وابسته به جهت‌های استراتژیک تعریف می‌شود تا از طریق فناوری اطلاعات و ارتباطات و تغییرات رفتاری تعادل خوبی بین قلمروها و جوامع انسانی پیدا شود (Cugurullo, 2017: 2). دولتمردان شهری در همه سطوح اکنون با تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های خاص که هدف از آن توسعه پایدار، رشد اقتصادی، کیفیت بهتر زندگی برای شهروندان و ایجاد شادی است، پذیرای مفهوم پایداری و هوشمندی هستند (Abis, 2016: 140). امروزه شهرسازی با تبعیت از مدل‌های کلیشه‌ای توسعه شهری (عمدتا متجدد) که نسبت به شرایط و خصوصیات بومی بی‌اعتنا است، نه تنها شرایط ناپایداری را در شهرها پدید آورده، بلکه ناپایداری مناطق اطراف را نیز به دنبال داشته است و این پدیده بر دامنه مشکلات زیست‌محیطی، زیرساختی و اقتصادی و در یک کلام ناپایداری شهرها افزوده و مدیریت شهری را با مشکلات عدیده‌ای روبرو کرده است (مرصوصی و همکاران، ۱۳۹۲: ۴۵). در مواجهه با رشد مشکل‌آفرین شهرها، رویکردهای مختلف برنامه‌ریزی به دنبال راه‌حل‌های واقع‌بینانه توسعه شهری هستند که از مهم‌ترین رویکردهای آن، رویکرد توسعه پایدار در محلات و بافت‌های شهری است. درحالی‌که برای دستیابی به پایداری جامعه، باید به سطوح پایین‌تر توجه شود. این درک ناسازگار از پایداری شهری منجر به عدم وجود راه‌حل یکپارچه و اقدامات هماهنگ شده برای پرداختن به چنین مسئله پیچیده‌ای می‌شود، از این رو ضرورت درک جامع از پایداری در زمینه مناطق شهری را ضروری می‌کند (Kaur & Garg, 2019: 148). تجربه نشان می‌دهد که پایداری شهری توجه بسیاری در گستره جهانی به دست آورده است، این در حالی است که در ایران این موضوع به‌طور جامع مورد توجه و بازنگری قرار نگرفته است. میزان پایداری شهری می‌تواند سطح زندگی در شهرها را نشان دهد؛ ولی در کشور ما بیشتر توجه‌ها به شهرهای کلان می‌باشد و برای شهرهای کوچک برنامه‌ریزی معینی در خصوص پایداری انجام نشده است. از این رو، در این تحقیق به ارائه و سنجش مؤلفه‌ها و بعدهای پایداری محله‌های شهر گرگان و مقایسه پایداری محلات واقع در بافت‌های گوناگون شهری از جمله بافت‌های قدیم، میانی و جدید پرداخته شده است. یکی دیگر از جنبه‌های نوآوری در این پژوهش این می‌باشد که به آسیب‌شناسی محلات شهر گرگان از منظر بعدهای پایداری و یافتن عوامل مؤثر در توسعه محلات در این شهر پرداخته شده است.

مبانی نظری

یک شهر پایدار دارای اهدافی است که می‌توان آن‌ها را از طریق ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان خود از یک راه سازگار، مقیاس‌پذیر و در دسترس بدست آورد. تضمین رشد اقتصادی با اطمینان از دسترسی به خدمات اجتماعی، بهزیستی شهروندان خود را بهبود می‌بخشد. ایجاد یک رویکرد سازگار با محیط زیست و پایدار برای توسعه، اطمینان از ارائه خدمات مؤثر به خدمات و زیرساخت‌های اساسی مانند حمل و نقل عمومی، آبرسانی، ارتباط از راه دور و سایر خدمات و فراهم کردن مکانیسم مؤثر نظارتی و مدیریت محلی برای تضمین سیاست‌های عادلانه است (Dhingra, 2016: 549).

مبانی نظری بر اساس مطالعه ادبیات نظری و تئوری از منابع موثق اعم از کتب، مقالات و نشریات جهت استخراج شاخص‌های پایداری منطبق بر شرایط بومی است. محققین در سراسر جهان توسعه پایدار را به عنوان یک نمونه معاصر برای پرداختن به چالش‌ها می‌بیند و فرصتی برای ایجاد یک آینده شهری خوب فراهم می‌کند (Yigitcanlar & Teriman, 2015, p. 341). توسعه پایدار در سال ۱۹۷۲ شکل گرفت (Kim, 2010, p. 14). هدف توسعه پایدار به طور خلاصه برآورده کردن نیازهای نسل حاضر بدون آسیب رساندن نیازهای نسل‌های آینده می‌باشد (Crowther et al, 2018, p. 24). توسعه پایدار این قابلیت را داشته است که در راستای حل مشکلات شهری برآید؛ و یا به عبارتی توسعه پایدار قادر به مقابله با موضوعات عصر حاضر را داشته است؛ همچنین علاقه زیادی به چگونگی ایجاد شهرها و جوامع پایدار داشته است (Kim, 2010, p. 11-12). پایداری اولین بار بیش از ۳۰ سال پیش تعریف شده است. توسعه پایدار یک اصطلاح گسترده است که به طور فزاینده‌ای در برنامه‌ریزی و سیاست‌های شهری در سال‌های اخیر تاثیر گذار بوده است (Dempsey et al, 2011, p. 290).

در سال‌های اخیر، توجه به مشکلات و معضلات محله‌ها بافت‌های شهری و برنامه‌ریزی برای بهبود فضای کالبدی و اجتماعی آن‌ها در صدر برنامه‌ریزی‌های شهرها قرار گرفته است. نظم‌فر و پاشازاده (۱۳۹۷) در پژوهشی تحت عنوان ارزیابی سطح پایداری محله‌های

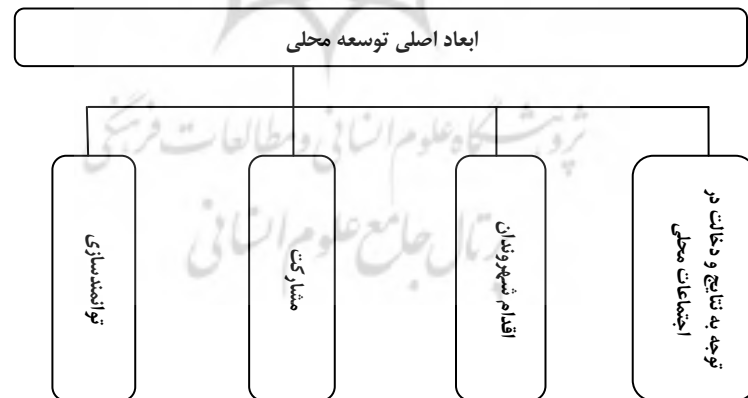

مسکونی در نواحی پیراشهری (مطالعه موردی: شهر اردبیل) به این نتیجه رسیده‌اند که محله‌های هدف از نظر معیارهای پایداری در وضعیت ناپایداری قرار دارند و ویژگی‌های فردی در پایداری محله‌ها تأثیر می‌گذارند. معیارهای اقتصادی و اجتماعی بیشترین تأثیر و معیارهای زیست‌محیطی کمترین تأثیر را در پایداری محله نشان دادند. از نظر رتبه‌بندی محله‌ها نیز با وجود ناپایداری بین محله‌های هدف، محله نیاز نسبت به سایر محله‌ها به‌ویژه محله کلخوران دارای پایداری نسبتاً مناسبی است. از مهم‌ترین دلایل ناپایداری محله‌های یادشده کم‌توجهی مدیران شهری به تأمین امکانات و خدمات برای این محله‌هاست. برزگر و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای تحت عنوان تحلیل پایداری محله‌های شهری با تأکید بر شورای اجتماعی محلات، مطالعه موردی ناحیه دو منطقه یازده شهر مشهد به این نتیجه رسیده‌اند که بین عملکرد شورای اجتماعی محلات و پایداری اجتماعی با ضریب همبستگی 0.403 و سطح معنی‌داری 0.000 با توجه به مثبت بودن ضریب همبستگی رابطه مستقیم، بین عملکرد شورای اجتماعی محلات و پایداری اقتصادی با ضریب همبستگی 0.32 و در سطح معنی‌داری 0.615 عدم همبستگی، بین عملکرد شورای اجتماعی محلات با پایداری بوم‌شناختی با ضریب همبستگی -0.067 و در سطح معنی‌داری 0.291 نیز عدم همبستگی و در رابطه با عملکرد شورای اجتماعی محلات و پایداری فرهنگی محله با ضریب همبستگی 0.216 و سطح معنی‌داری 0.001 و با توجه به مثبت بودن عدد ضریب همبستگی رابطه مستقیم وجود دارد. در مجموع، نتایج حاصل از تحلیل یافته‌های پژوهش، نشان از موفقیت نسبی شورای اجتماعی محلات در پایداری محلات محدوده مورد مطالعه دارد. هوشیار و شریفی (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان ارزیابی وضعیت پایداری محله‌ها در شهرهای مرزی (مطالعه موردی: محله‌های شهر پیرانشهر) به این نتیجه رسیده‌اند که به لحاظ شاخص‌های توسعه پایدار، ۳ محله (آزادی، بازارچه و زمین‌های شهرداری) در وضعیت پایدار و محله‌های (آزادگان، و فرمانداری) در سطح نیمه پایدار و ۹ محله (ساحلی، کمربندی، جاده سردشت، بازار سیگاران، کمربندی جدید، کهنه خانه، پاداش، فرهنگیان و شین‌آباد) در وضعیت ناپایدار قرار دارند. شمعی و همکاران (۱۳۹۶) در تحقیقی تحت عنوان ارزیابی پایداری محله‌های شهری با استفاده از روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره (مورد مطالعه: محله‌های منطقه ۶ شهرداری تهران) به این نتیجه دست‌یافته‌اند که محله آرژانتین و ساعی با مقدار $0/00$ به‌عنوان پایدارترین محله و محله فاطمی با مقدار $1/00$ به‌عنوان ناپایدارترین محله است. بنابراین ضروری است برنامه‌ریزی توسعه محله‌ای در محله‌های ناپایدار در اولویت سیاست‌گذاری شهرداری منطقه ۶ قرار گیرد. یگیتسانلرو^۱ همکاران (۲۰۱۵) در مقاله‌ای با عنوان "ارزیابی پایداری محله: ارزیابی توسعه پایدار مسکن در یک کشور در حال توسعه"، سه نوع توسعه مختلف، زیر بخش، تقسیم‌بندی و پیشرفت‌های برنامه‌ریزی شده را در یک کشور در حال توسعه، بررسی می‌کند. این مطالعه "محله" را محور توسعه قلمداد نموده که دارای توان بالقوه برای تولید سطوح بالاتری از نتایج پایداری است و بر نیاز به تلاش‌های جمعی و یک‌روند مؤثر در دستیابی به محله پایدار و شکل‌گیری شهر پایدار تأکید دارد. استوتن^۲ (۲۰۱۴) در تحقیقی با عنوان "ویژگی‌های توسعه پایدار محله‌ای با اشاره به چالش‌های مهم در بازسازی شهری و بهبود شرایط زندگی در کشور هلند" که به بررسی ساختار اجتماعی و اقتصادی در برنامه‌های بازسازی شهری با روش توصیفی و تحلیلی پرداخته است. نتایج حاصل از بررسی حاکی از آن است که تغییر در بافت اجتماعی از مسائل مهم در کاهش نابرابری‌های و اجتناب از طرد و جابجایی گروه‌های محروم در داخل نواحی شهری می‌باشد. از قدیم‌الایام محلات شهری نقشی اساسی در توسعه شهر داشته و در بسیاری از موارد برخی از محلات شهری قدرت اداره یک شهر را در دست داشته است (هاشمی، ۱۳۹۷: ۷۸). یکی از زمینه‌های ناپایداری توسعه شهری (به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه) گونه‌ای از سکونت با مشکلات حاد موسوم به اسکان غیررسمی است. این شیوه از سکونت که عمدتاً شامل دسترسی ناکافی به آب سالم، دسترسی ناکافی به فاضلاب و سایر زیرساخت‌ها، کیفیت ساختاری ضعیف مسکن، ازدحام جمعیت و وضعیت مسکونی ناامن می‌باشد (Corburan & Sverdluk, 2019: 155) در حال گسترش فزاینده بوده و نیازمند اتخاذ تدابیر ویژه برای ساماندهی وضعیت کنونی و جلوگیری از گسترش آن در آینده است. با مطرح‌شدن توسعه پایدار شهری در دهه ۱۹۸۰ و لزوم توجه به همه ابعاد وجودی شهر (اعم از زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی) به‌عنوان پایه‌های توسعه پایدار شهری، مشکل سکونتگاه‌های غیررسمی وارد

¹. Yigitcanlar

². Stouten

فاز مطالعاتی جدیدی شد که بیشتر مربوط به ارزیابی سطح پایداری در این گونه سکونتگاه‌ها می‌شود (حبیبی و همکاران، ۱۳۹۷: ۸۹). در پی دگرگونی‌ها در بافت‌های شهری معاصر و جایگزینی بافت‌های شهری نوین (طراحی، برنامه‌ریزی و احداث برای دیگران) به جای محیط‌های شهری پیشین، نقش محله‌های شهری از اهمیت بالایی برخوردار شده است. توالی شکل‌گیری محله‌های قدیمی که در امتداد دوره‌ای طولانی صورت گرفته بودند، به نحوی بوده است که در پاسخ‌گویی به خواسته‌های فردی و جمعی ساکنین از کاربرد لازم بهره‌مند باشند، ولی به نظر می‌رسد تحول در عوامل اقتصادی، کالبدی، زیست‌محیطی و اجتماعی شهرها به‌طور کلی و در محله‌ها به‌طور ویژه، اثرات منفی بسیاری بر کارایی آن‌ها در پاسخ‌گویی به خواسته‌های ساکنین داشته است (یوسفی، ۱۳۹۳: ۵۵). محله‌های شهری به‌عنوان کوچک‌ترین واحد سازمان فضایی شهر، در پایداری شهری نقشی اساسی ایفا می‌کنند، به‌گونه‌ای که شکل‌گیری هویت محله‌ای، اقتصاد محلی، ایمنی، توسعه فضایی و کالبدی و تحکیم روابط اجتماعی، با پایداری محله‌های شهری ارتباط می‌یابد (توکلی‌نیا و استادی‌سیسی، ۱۳۹۵: ۲۹). محله شهری به‌عنوان بخشی از شهر تعریف می‌شود که دارای لبه‌های کارکردی یا فضایی هویت‌مند و ترکیب عملکردهای کوچک‌مقیاس باشد. یک محله شهری معمولاً متشکل از بیش از یک واحد همسایگی است (کاظمیان، ۱۳۹۰: ۱۱). در ارتباط با پایداری محله اصول و معیارهای بسیاری مطرح و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. از جمله این اصول و معیارها می‌توان به هویت و سرزندگی، پویایی و سازگاری، تنوع، دسترسی مناسب، تراکم و ظرفیت تحمل محله اشاره نمود (عزیزی، ۱۳۸۵: ۳۸). کارکرد محله‌های شهری: محله‌ها از گذشته‌های دور نقش مهمی در ایجاد ارتباط و پیوند بین ساکنان خود داشته‌اند. نقش و کارکرد محله در حیات اجتماعی جوامع باستانی چنان بود که کمابیش هیچ خانواده و یا فردی نمی‌توانست بدون آنکه خود را متعلق به آن بداند از یک زندگی متعادل برخوردار شود. (معصومی، ۱۳۸۹: ۵۶). توسعه‌ی اجتماعات محله‌ای یکی از گرایش‌های نظری مؤثر بر رویکرد توسعه پایدار شهری است و با توجه عمیق به مفاهیم و ادبیات توسعه پایدار، حلقه‌ای از فرآیند مدیریت و اداره‌ی امور شهری تلقی می‌شود. این مفهوم به دلیل خصیصه بارز خود که در نظر گرفتن وجوه ارزشی حاکم بر سازوکار توسعه شهری است؛ تلاشی مؤثر برای هدایت امر توسعه با محوریت انسان و محیط‌زیست به کار می‌بندد (رضایی و همکاران، ۱۳۹۴: ۷۱). بنابراین چهار بعد اصلی در توسعه محله‌ای قابل‌شناسایی است که عبارت‌اند از:

شکل (۱): ابعاد اصلی توسعه محلی (منبع: موحد و عبادی، ۱۳۹۷: ۹۶)

همواره بین شکل‌گیری محله و شکل‌دهی آن تفاوت‌های بسیاری است. شکل‌گیری محله به‌صورت ارگانیک و عموماً ناآگاهانه و تدریجی است اما شکل‌دهی آن زمانی صورت می‌گیرد که محله از طریق طرح و برنامه از پیش اندیشیده شده شکل گیرد. با مطرح‌شدن محله به‌عنوان «سلول زندگی شهری»^۱ تحقق توسعه پایدار نیز تنها در قالب توسعه محله‌ای و در مقیاس محلی و در ادامه تفکر «جهانی بیندیش، محلی عمل کن»^۲ دنبال شد (معصومی، ۱۳۸۹: ۶۲). با این مقدمه نظریه توسعه محله‌ای پایدار در چند دهه اخیر تفکر نوینی در شیوه توسعه محلات شهری ارائه نموده است. غالباً اصطلاحات دیگری نیز وجود دارد که تا حدودی به این مفهوم اشاره می‌کنند و یا در ارتباط هستند از جمله آن‌ها می‌توان به توسعه سبز^۳، محیط مصنوع پایدار^۴، اجتماع سبز^۵، جوامع پایدار^۶ و جامعه سالم^۷ اشاره نمود. ابعاد پایداری محله عبارت‌اند از: پایداری زیست- محیطی (اکولوژیکی)، پایداری اقتصادی، پایداری اجتماعی. در اغلب نظریه‌ها و تجربیات موجود در مقیاس جهانی، اصول و معیارهای بسیاری را می‌توان برای توسعه پایدار در مقیاس شهر و محله مورد تجزیه و تحلیل قرارداد. از جمله این اصول و معیارها می‌توان به سرزندگی، هویت، پویایی، سازگاری، تنوع، خوانایی و دسترسی اشاره کرد.

شکل (۲): جمع‌بندی در خصوص ابعاد و مؤلفه‌های پایداری محله‌ای

در پاسخگویی به نیازهای جدید که حاصل تغییرات اجتناب‌ناپذیر محله‌های شهری هستند، اهداف، راهبردها، سیاست‌ها و برنامه‌های مختلفی تجربه می‌شوند. اما آنچه مهم به نظر می‌رسد، پذیرش تغییرات و سازگاری سیاست‌ها با اهداف خرد و کلان و برنامه‌های پاسخگوست. در جدول (۱) اهداف و راهبردهای ایجاد محلات پایدار آورده شده است.

جدول (۱): اهداف و راهبردهای ایجاد محلات پایدار

ابعاد	اهداف	راهبردها
اجتماعی و فرهنگی	ارتقاء سطح فعالیت اجتماعات محلی	ایجاد فرصت‌های لازم برای تشکیل گروه‌ها و شبکه‌های اجتماعی محلی ارتقاء سلامت روانی افراد از طریق ایجاد محیط‌زیست اجتماعی سالم. تقویت زندگی اجتماعی و فرهنگی در سطح محله.
	تساوی و عدالت اجتماعی	ایجاد تنوع در خانه‌سازی و قابل استطاعت بودن آن‌ها برای ساکنین از لحاظ اقتصادی. ارتقاء دسترسی به تأسیسات و تجهیزات محلی.
	بهبود و امنیت و آمینیت	بالا بردن تنوع در انتخاب شیوه‌های حمل‌ونقل و اولویت‌دهی به پیاده و دوچرخه و حمل‌ونقل عمومی.
	افزایش آزادی و انتخاب	افزایش حس تعلق خاطر شهروندان به محیط مسکونی و در نتیجه کاهش میزان تخلفات جرم و جنایت. کاهش احتمال تصادفات. کاهش احتمال تخلف و جرائم خیابانی.
اقتصادی	افزایش آزادی و انتخاب	ایجاد تنوع و افزایش حق انتخاب تأسیسات و تجهیزات. افزایش بدیل و حق انتخاب شیوه زندگی و حمل‌ونقل.
	افزایش تصمیم‌سازی محلی	ایجاد سرمایه‌های اجتماعی ملی از طریق فرآیند مشارکتی. ایجاد همکاری و اعتماد محلی و کنترل ساختار محلی توسط ساکنین.
	بهبود اشتغال	تضمین فرصت‌های شغلی متنوع محلی. بهبود و ارتقاء فرصت‌های آموزشی و کارآموزی. تضمین حمل‌ونقل عمومی مناسب مسیرهای پیاده‌روی و دوچرخه.

1. Urban Life Cellule
2. Think Globally, Act Locally
3. Green Development
4. Sustianable Built Environment
5. Green Community
6. Sustianable Society
7. Healthy Society

زیست - محیطی	بهبود و افزایش درآمدزایی محلی	افزایش تنوع در فرصت‌های شغلی در سطح محله. ایجاد چرخش مالی در منابع محلی. بهبود سیستم بازسازی و نوسازی شهری.
	ارتقاء سطح سلامت زندگی	بهبود کیفیت هوای محلی. تشویق شیوه‌های زندگی فعال و پرتحرک (پیاده‌روی و ورزش). تسهیل در دسترسی به انواع میوه و سبزی.
	ارتقاء کیفیت مکان‌های زیستی	ایجاد فضای عمومی جالب کاهش آلودگی‌های صوتی. بهبود و ارتقاء سطح ویژگی‌های منحصربه‌فرد و خاص محدوده محلی و استفاده بهینه از آن‌ها. ایجاد ساختمان‌های انعطاف‌پذیر با کیفیت و درعین حال محکم.
	بهبود وضع زیست‌محیطی و حفظ منابع طبیعی	ارتقاء تنوع زیستی درون واحد همسایگی. مدیریت منابع آب. شناخت پتانسیل اراضی بایر و در نتیجه کاهش استفاده از زمین‌های اطراف. کاهش تقاضا برای منابع تجدید ناپذیر و افزایش کارایی انرژی در ساختمان‌ها. تجدید استفاده از منابع طبیعی محلی (تقویت سیستم‌های بازیافت محلی). ارتقاء استفاده از انرژی تجدیدپذیر و انرژی و حرارت ترکیبی. کاهش اتکا به اتومبیل و کاهش میزان سفرهای شهری.

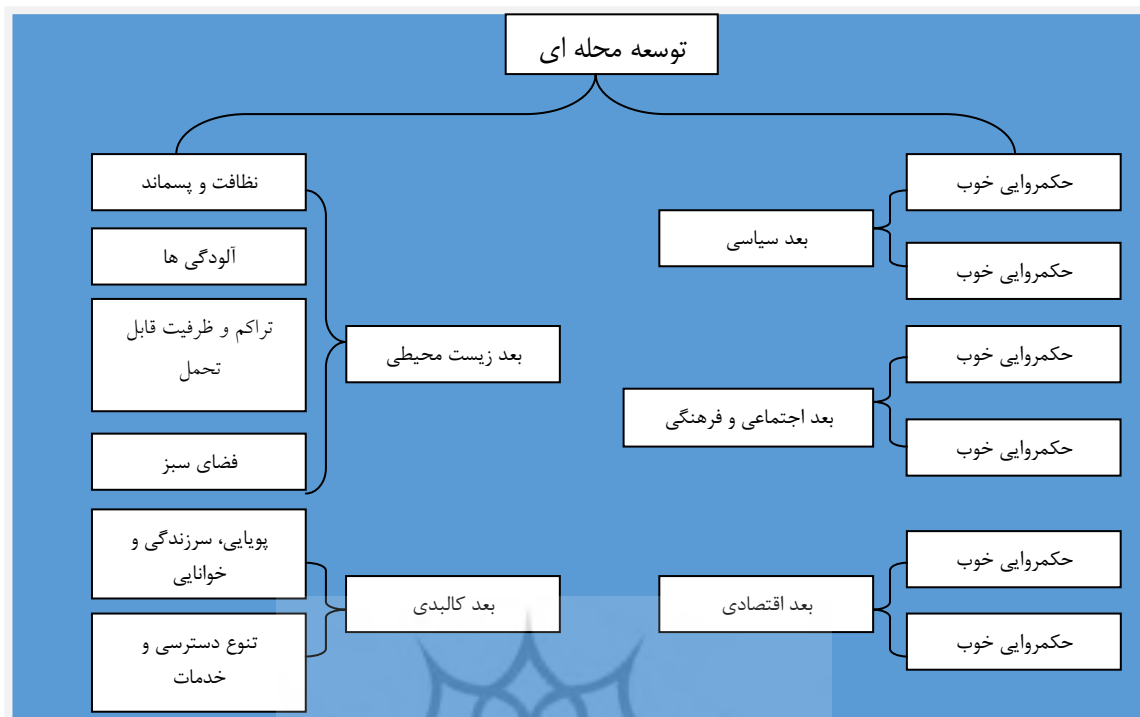
شکل (۳): مدل مفهومی پایداری محله

(مأخذ: متینی و همکاران، ۱۳۹۳)

داده و روش‌ها

این تحقیق از نظر روش توصیفی - تحلیلی و از نظر نحوه گردآوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز، از نوع تحقیقات میدانی و پیمایشی قلمداد می‌شود. پژوهش حاضر به لحاظ هدف از نوع کاربردی بوده. برای دستیابی به اهداف و پاسخ به پرسش‌های تحقیق، این پژوهش در دو بخش مطالعات اسنادی و میدانی انجام پذیرفته است. تکنیک مطالعه اسنادی که متکی بر فیش برداری از کتب و آثار مکتوب می‌باشد و برای آگاهی از نظرات صاحب‌نظران در زمینه مفاهیم و مسائل تئوریک مرتبط با حیطه پژوهش نیز استفاده شده است و سپس برداشت‌های میدانی به صورت پرسشنامه در چارچوب بعدها صورت گرفت. جامعه آماری پژوهش، شامل ساکنان محلات منطقه ۳ شهر گرگان (۱۱۴۳۴۸) که یک هزار و ۵۲۳ هکتار مساحت دارد. از بین آن‌ها ۳۸۴ نفر از افراد به صورت نمونه‌گیری در دسترس انتخاب گردیدند حجم نمونه بر اساس روش نمونه‌گیری کوکران صورت گرفت که برای هر محله متناسب با جمعیت پرسشنامه مشخص گردید. برای تعیین حجم نمونه از روش انتساب متناسب استفاده شد؛ به این صورت که حجم نمونه برای هر محله، به نسبت جمعیت آن از کل جامعه، برآورد گردید سهم هر محله مشخص شده است. در نمونه‌گیری طبقه‌ای انتساب متناسب، به تناسب حجم هر طبقه، حجم نمونه در آن طبقه تعیین می‌گردد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول (۲): حجم جامعه و نمونه

تعداد افراد نمونه در هر گروه	نسبت افراد در هر گروه جامعه	جمعیت	محلات
۳۴	۰/۰۹	۳۶۷۲	محله آموزشگاه جنگل
۵۵	۰/۱۴	۵۸۵۱	محله بویه
۴۵	۰/۱۲	۴۸۶۴	محله سرپیر و دباغات
۵۸	۰/۱۵	۶۲۹۳	محله گرگان جدید
۳۹	۰/۱۰	۴۳۱۲	محله میخچه گران
۴۵	۰/۱۲	۴۸۳۶	کوی جوادیه
۳۸	۰/۱۰	۴۱۵۶	کوی حافظ
۳۸	۰/۱۰	۴۲۲۱	کوی خیام
۳۲	۰/۰۸	۳۴۳۵	کوی ویلاشهر
۲۸۴	۱	۴۱۶۴۰	کل

برای تکمیل پرسشنامه از روش نمونه‌گیری احتمالی طبقه‌بندی شده استفاده شد. ابتدا پرسشنامه را به شکل طیف لیکرت طراحی کرده و با اتخاذ اعداد برای هر کدام از طیف‌ها (خیلی کم ۱، کم ۲، متوسط ۳، زیاد ۴، خیلی زیاد ۵) متغیرها را به حالت کمی درآورده تا قابلیت اندازه‌گیری داشته باشند (حافظ‌نیا، ۱۳۹۵: ۲۶). در این تحقیق با استناد به کتاب‌ها و مقالات علمی، بعدهای پایداری مؤثر بر جوامع محلی استخراج گردید، سپس نظرات مردم از طریق پرسشنامه به دست آمد و مورد استفاده قرار گرفت. و بر اساس نظرات مردمی تحلیل بر داده‌ها انجام گرفت. روش تحقیق حاضر تفاوتی است، برای ارزیابی و تحلیل از نرم افزار SPSS و آزمون آماری مقایسه‌ای تی (پارامتریک) استفاده شده که دلیل استفاده از این آزمون آماری نرمال بودن توزیع نمونه آماری است و بحث تعمیم آن به جامعه و همچنین از نرم افزار ARC GIS جهت بصری سازی و نقشه استفاده شده است. تمام شاخص‌های مورد مطالعه در این پژوهش با استفاده از نظرات اساتید محترم به صورت بومی و محلی و قابل استفاده در محدوده مورد پژوهش استخراج گردیده است.

روایی

قبل از کاربرد هر نوع ابزار و روشی در تحقیق بایستی روایی و اعتبار آن مورد سنجش و ارزیابی قرار گیرد. روایی و اعتبار از خصایصی هستند که برای مفید و مؤثر واقع شدن روش‌های جمع‌آوری داده‌ها، شرایط اساسی به شمار می‌رود (افضلی گروه، ۱۳۹۵: ۹۲). مقصود از روایی آن است که ابزار اندازه‌گیری بتواند خصیصه و ویژگی مورد نظر را اندازه بگیرد. موضوع روایی از آن جهت اهمیت دارد که اندازه‌گیری‌های نامناسب و ناکافی می‌تواند هر پژوهش علمی را بی‌ارزش و ناروا سازد. روایی ابزار تحقیق در این پژوهش که شامل پرسشنامه می‌باشد، از طریق ارزشیابی توسط اساتید دانشگاه مورد بررسی قرار گرفت و پس از رفع اشکالات و نواقص مورد تایید قرار گرفت.

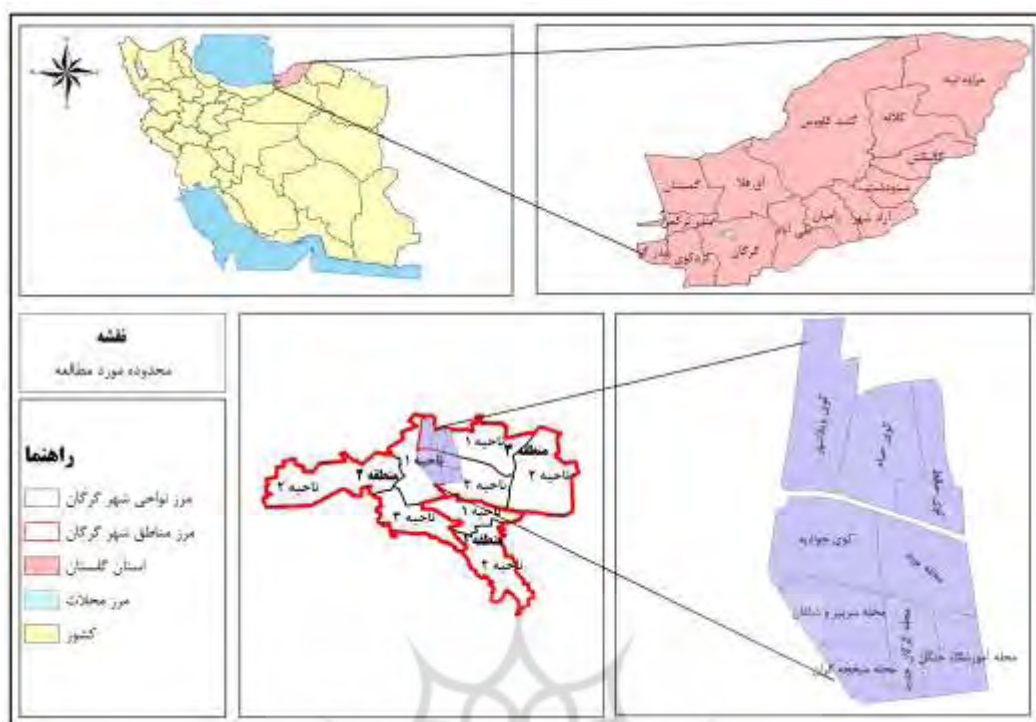
پایایی

میزان توانایی یک وسیله اندازه‌گیری برای حفظ ثبات خود در طول زمان است. به عبارتی پایایی عبارت است از: ثبات اندازه‌ها در دفعات اندازه‌گیری (افضلی گروه، ۱۳۹۵: ۹۲). دو نوع پایایی تحت عناوین، ثبات و سازگاری وجود دارد. ثبات؛ به یکسانی نتایج کل آزمودنی‌ها در اندازه‌گیری متعدد اشاره دارد و سازگاری؛ یکسانی اجزای اندازه‌گیری در آزمودنی‌ها، در اندازه‌گیری‌های متعدد است (تقی-زاده و غفاری، ۱۳۸۶: ۳۸-۳۷). برای تعیین سازگاری از آزمون آلفای کرونباخ استفاده می‌شود. پایایی پرسشنامه در این پژوهش با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ در محیط SPSS برابر ۰.۸۷ بدست آمد. که این مقدار نشان‌دهنده قابلیت اعتماد بالای سوالاتی است که پایدار و توسعه محلات مورد مطالعه را بررسی می‌نماید. نتایج به شرح زیر است:

جدول (۳): نتایج آلفای کرونباخ متغیرهای تحقیق

آلفای کرونباخ	بعدها
۰/۸۸	بعد کالبدی
۰/۸۷	محیط زیستی
۰/۸۸	بعد اقتصادی
۰/۸۹	بعد اجتماعی
۰/۸۷	بعد امنیت
۰/۸۷	مجموع

شهر گرگان مرکز استان در بخش جنوبی استان گلستان در دشت وسیع و حاصلخیز واقع شده است. این شهر از شمال به شهرستان آق‌قلا، از جنوب به ارتفاعات شاخه شرق رشته‌کوه البرز، از شرق به شهر جلین و از غرب به شهرستان کردکوی محدود می‌شود. بخش جنوبی شهر را رشته‌کوه البرز در بر گرفته و در سایر جهات شهر با باغات و زمین‌های کشاورزی حاصلخیز محصور شده است. آب‌وهوای شهر به دلیل موقعیت جغرافیایی و ارتفاع زمین متنوع بوده به طوری که بخش جنوبی شهر از اقلیم کوهستانی و نواحی شمالی از اقلیم نیمه مرطوب برخوردار می‌باشند. زبان اصلی مردم گویش استرآبادی و جمعیت آن متنوع و ترکیبی از قومیت‌های محلی، فارس، ترکمن، بلوچ، سیستانی، کاشمیری، شاهرودی، قزاق و... می‌باشد.

شکل (۴): موقعیت محدوده مورد مطالعه

یافته‌ها و بحث

با توجه به اینکه میزان همبستگی درونی بین سوالات بیشتر از $0/7$ است، می‌توان نتیجه گرفت که سوالات همگن هستند. بنابراین، پایایی پرسشنامه تأیید می‌شود. نتایج مستخرج از پرسشنامه نشان می‌دهد بر اساس جدول ۴ از میان کل پاسخ‌دهندگان ۲۰-۳۰ سال ۱۰/۹ درصد، بین ۳۱ تا ۴۰ سال ۲۵/۶ درصد، بین ۴۱ تا ۵۰ سال ۳۳/۱ درصد، و در بازه ۵۱ سال به بالاتر ۳۰/۴ درصد از کل نمونه را تشکیل می‌دهد. بنابراین بیشترین حجم نمونه شامل افراد دارای سن ۴۱-۵۰ سال و کمترین حجم نمونه شامل افراد ۲۰-۳۰ سال می‌باشد. قابل ذکر است توزیع فراوانی پاسخگویان به تفکیک سن را در بازه‌های سنی کمتر از ۲۰-۳۰ سال، ۳۱ تا ۴۰ سال، ۴۱ تا ۵۰ سال و ۵۱ سال به بالاتر مشخص می‌کند. نتایج نشان داد ۳۲۷ نفر (۸۵/۱ درصد) پاسخگویان از مرد و ۵۷ نفر (۱۴/۹ درصد) از پاسخگویان زن بودند. بنابراین بیشترین حجم نمونه را مردان تشکیل داده‌اند. وضعیت توصیفی متغیر پژوهش به بررسی وضعیت توصیفی (فراوانی و میانگین) بعدهای پژوهش در قالب: امنیت، اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و کالبدی پرداخته می‌شود. لازم به ذکر است که با توجه به طیف‌بندی لیکرت سطح پایداری محلات از ۱ الی ۵ به این صورت مشخص می‌شود:

جدول (۴): طیف‌بندی لیکرت سطح پایداری محلات

امتیاز	سطح
۱-۰	ناپایدار
۲-۱	نسبتاً ناپایدار
۳-۲	پایدار در سطح متوسط
۴-۳	نسبتاً پایدار
۵-۴	کاملاً پایدار

بررسی بعد کالبدی و مؤلفه‌های آن

یافته‌ها در مورد سؤالات بعد کالبدی نشان می‌دهد بیشترین میانگین‌ها به ترتیب مربوط به درصد واحدهای مسکونی که با مصالح بادوام، ارتباطات داخل محله با خارج از محله از لحاظ سهولت دسترسی به خدمات، خوانایی محله (سهولت در پیدا کردن نشانی)، شیب در محله و از لحاظ فیزیکی (نمای ساختمان‌ها، قرارگیری ساختمان‌ها، مسیرهای عبوری) با میانگین‌های ۲/۸۹، ۲/۸۹، ۲/۸۶، ۲/۸۱، ۲/۷۹ و ۲/۷۲ که میانگینی پایین‌تر از حد متوسط (۳) دارند، می‌باشد.

جدول (۵): فراوانی و میانگین بعد کالبدی پاسخ‌گویان و مؤلفه‌های آن

مؤلفه‌ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
۱) وضعیت خوانایی محله (سهولت در پیدا کردن نشانی)	۱۴/۲	۲۲/۸	۴۲/۳	۲۰/۳	۸/۴	۲/۸۶
۲) درصد واحدهای مسکونی که با مصالح بادوام ساخته می‌شوند	۷/۵	۲۹/۵	۳۵/۴	۲۱/۴	۶/۱	۲/۸۹
۳) ارتباطات داخل محله با خارج از محله از لحاظ سهولت دسترسی به خدمات	۸/۹	۲۴/۵	۴۱/۲	۱۸/۹	۶/۴	۲/۸۹
۴) مناسب بودن شیب در محله	۱۵/۶	۲۷/۳	۲۷/۶	۲۰/۱	۹/۵	۲/۸۱
۵) سطح کیفیت لحاظ فیزیکی (نمای ساختمان‌ها، قرارگیری ساختمان‌ها، مسیرهای عبوری)	۹/۲	۳۲/۶	۴۰/۷	۱۲/۳	۵/۳	۲/۷۲

بررسی بعد زیست‌محیطی و مؤلفه‌های آن

یافته‌ها در مورد سؤالات میزان بعد زیست‌محیطی نشان می‌دهد بیشترین میانگین‌ها به ترتیب مربوط به نهاد شهرداری برای جمع‌آوری به موقع زباله از سطح محله رضایت، چند درصد از واحدهای مسکونی در محله شما مطابق با شرایط اقلیمی (آب‌وهوایی)، چند درصد از فعالیت‌هایی که در نزدیکی محله شما هستند آلودگی صوتی و در محله شما فضای سبز ایجاد شده با میانگین‌های ۲/۸۴، ۲/۵۶، ۲/۱۶، ۱/۹۵ که میانگینی پایین‌تر از حد متوسط (۳) دارند، می‌باشد.

جدول (۶): فراوانی و میانگین بعد زیست‌محیطی و مؤلفه‌های آن در پاسخ‌گویان

مؤلفه‌ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
۱) درصدی از واحدهای مسکونی در محله که مطابق با شرایط اقلیمی (آب‌وهوایی) است.	۱۳/۶	۳۶/۸	۳۱/۸	۱۵/۳	۲/۵	۲/۵۶
۲) درصد فعالیت‌هایی دارای آلودگی صوتی	۲۵/۶	۴۴/۸	۲۰/۱	۶/۴	۳/۱	۲/۱۶
۳) درصد فضای سبز ایجاد شده.	۴/۲	۲۲/۸	۱۸/۱	۷/۲	۳/۶	۱/۹۵
۴) میزان رضایت از نهاد شهرداری برای جمع‌آوری به موقع زباله از سطح محله	۱۵/۳	۲۱/۷	۳۵/۷	۱۸/۴	۸/۹	۲/۸۴

بررسی بعد اقتصادی و مؤلفه‌های آن

یافته‌ها در مورد سؤالات بعدهای اقتصادی نشان می‌دهد بیشترین میانگین‌ها به ترتیب مربوط به ساکنان صاحب‌خانه به نسبت ساکنان مستأجر در محله، قیمت واحدهای مسکونی در محله شما به نسبت سایر محله‌ها، درصد جمعیت شاغل، شاغلان ساکن در محله شما از فعالیت‌های شغلی‌شان، تنوع در فعالیت‌های شغلی در محله سکونت، میزان از فعالیت‌های خدماتی - رفاهی در سطح محله شما، میزان از فعالیت‌های شغلی در نزدیکی محله شما برای ساکنان مزاحمت با میانگین‌های ۲/۹۶، ۲/۹۴، ۲/۷۸، ۲/۶۷، ۲/۶۴، ۲/۳۸، ۲/۲۰ و ۲/۰۷ که میانگینی پایین‌تر از حد متوسط (۳) دارند، می‌باشد.

جدول (۷): فراوانی و میانگین میزان بعد اقتصادی و مؤلفه‌های آن پاسخ‌گویان

مؤلفه‌ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
قیمت واحدهای مسکونی در محله شما به نسبت سایر محله‌ها.	۷/۸	۲۱/۴	۴۵/۴	۱۹/۸	۵/۶	۲/۹۴
درصد جمعیت شاغلی که در محله شما سکونت دارند.	۷/۹	۳۰/۴	۳۴/۳	۳۲/۴	۲/۲	۲/۷۸
میزان رضایت شاغلان ساکن در محله از فعالیت‌های شغلی‌شان.	۱۵/۹	۲۵/۹	۳۹/۳	۱۶/۲	۲/۸	۲/۶۴
مکان‌های مناسب برای فعالیت‌های خدماتی - رفاهی در سطح محله.	۲۶/۵	۳۵/۱	۳۱/۵	۵/۶	۱/۴	۲/۲۰
تنوع در فعالیت‌های شغلی در محله سکونت	۱۸/۴	۳۹/۸	۲۸/۷	۱۱/۱	۱/۹	۲/۳۸
میزان مزاحمت فعالیت‌های شغلی در نزدیکی محله برای ساکنان.	۲۸/۷	۴۶/۸	۱۶/۲	۵/۸	۲/۵	۲/۰۷
نسبت ساکنان صاحب‌خانه به ساکنان مستأجر در محله.	۱۴/۲	۲۴/۰	۲۶/۲	۲۳/۴	۱۲/۳	۲/۹۶

بررسی بعد اجتماعی و مؤلفه‌های آن

یافته‌ها در مورد سؤالات بعدهای اجتماعی نشان می‌دهد بیشترین میانگین‌ها به ترتیب مربوط به احساس تعلق خاطر، رضایت از واحد مسکونی که در آن ساکن هستید رضایت، میزان مشارکت برای حل مشکلات محله، هم‌جواری واحدهای مسکونی در محله با کاربری‌های ناسازگار و تلاش نهادهای دولتی برای ایجاد محیط‌زیست سالم در محله با میانگین‌های ۳/۲۲، ۳/۰۵، ۲/۴۸، ۲/۳۵ و ۲/۰۶ که میانگینی سؤالات پایین‌تر از حد متوسط (۳) دارند، و سؤالات میانگینی سؤالات بالاتر از حد متوسط (۳) دارند می‌باشد.

جدول (۸): فراوانی و میانگین میزان بعد اجتماعی و مؤلفه‌های آن در پاسخ‌گویان

مؤلفه‌ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
رضایت از واحد مسکونی ساکن در آن	۱۱/۷	۲۰/۱	۳۲/۶	۲۳/۱	۱۲/۵	۳/۰۵
هم‌جواری واحدهای مسکونی در محله با کاربری‌های ناسازگار.	۱۹/۸	۴۱/۲	۲۵/۱	۱۱/۷	۲/۲	۲/۳۵
میزان مشارکت برای حل مشکلات محله.	۲۲/۳	۲۹/۸	۲۹/۲	۱۴/۸	۳/۹	۲/۴۸
میزان احساس تعلق به محله مسکونی	۷/۸	۱۸/۱	۳۲/۶	۲۷/۰	۱۴/۵	۳/۲۲
تلاش نهادهای دولتی برای ایجاد محیط‌زیست سالم در محله.	۳۴/۵	۳۶/۲	۲۰/۳	۷/۰	۱/۹	۲/۰۶

بررسی میزان بعد امنیت و مؤلفه‌های آن

یافته‌ها در مورد سؤالات بعدهای امنیت نشان می‌دهد بیشترین میانگین‌ها به ترتیب مربوط به میزان امنیت زنان در محله، امنیت در ساعات پایانی شب، فاصله محله شما تا مراکز نظامی، ایمنی ساختمان‌ها در برابر زلزله، ایمنی ساختمان‌ها در برابر آتش‌سوزی و میزان فضاهای تاریک و بی‌دفاع با میانگین‌های ۳/۵۱، ۳/۱۶، ۳/۰۲، ۳/۰۱، ۲/۸۰، ۲/۶۱ و ۲/۵۵ که میانگین سؤالات پایین‌تر از حد متوسط (۳) دارند، و میانگین سؤالات بالاتر از حد متوسط (۳) دارند می‌باشد.

جدول (۹): فراوانی و میانگین میزان بعد امنیت و مؤلفه‌های آن در پاسخ‌گویان

مؤلفه	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین
میزان امنیت در ساعات پایانی شب	۱۳/۴	۱۴/۵	۲۸/۱	۳۰/۴	۱۳/۶	۳/۱۶
میزان فضاهای تاریک و بی‌دفاع.	۱۶/۴	۳۷/۹	۲۷/۹	۱۰/۳	۷/۵	۲/۵۵
میزان امنیت زنان در محله.	۸/۶	۱۰/۰	۲۲/۸	۳۸/۷	۱۹/۸	۳/۵۱
امنیت مسیرهای فرعی در محله.	۱۱/۷	۲۱/۴	۳۲/۳	۲۲/۶	۱۲/۰	۳/۰۲
فاصله محله شما تا مراکز نظامی.	۹/۲	۲۴/۵	۳۳/۱	۲۲/۳	۱۰/۹	۳/۰۱
ایمنی ساختمان‌ها در برابر زلزله در محله.	۱۴/۲	۲۴/۰	۳۶/۵	۱۸/۱	۷/۲	۲/۸۰
ایمنی ساختمان‌ها در برابر آتش‌سوزی در محله.	۱۶/۷	۲۸/۴	۳۵/۱	۱۶/۷	۳/۱	۲/۶۱

یافته‌های استنباطی (تحلیل فرضیات)

برای انتخاب آزمون درست برای تحلیل فرضیه‌ها، ابتدا باید از توزیع آماری متغیری که مورد آزمون قرار می‌گیرد اطمینان حاصل کرد. به عبارتی دیگر باید به بررسی نرمال بودن توزیع آماری متغیرها اقدام نمود. برای بررسی توزیع آماری متغیرها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شده است. با توجه به نتیجه آزمون هر متغیری که سطح معنی‌داری آن از ۵ درصد بیشتر باشد فرض نرمال بودن آن پذیرفته می‌شود، ولی اگر کمتر از ۵ درصد باشد فرض صفر یعنی ادعای نرمال بودن توزیع متغیر پذیرفته نمی‌شود. طبق نتایج با توجه به اینکه سطح معنی‌داری خطای آزمون در سطح اطمینان ۰/۹۵ بیش از ۰/۰۵ است، بنابراین می‌توان گفت که توزیع مسئولیت اجتماعی، تعهد و عملکرد وظیفه‌ای نرمال است و جهت تحلیل فرضیات باید از آزمون‌های پارامتریک (t تک نمونه‌ای، آنوا و تحلیل واریانس) استفاده کرد. برای ارزیابی بعدهای پایداری محلات در تحقیق حاضر از ۵ بعد استفاده شده، حد متوسط محاسبه شده چون پرسشنامه از طیف پنج گزینه‌ای لیکرت استفاده شده و رتبه‌ها از ۱ تا ۵ به پاسخ‌ها اختصاص داده شده‌اند بدین ترتیب عدد ۳ به عنوان میانه نظری پاسخ‌ها به دست آمد و میانگین امتیاز وضعیت بعدهای پایداری محلات به دست آمده، با عدد ۳ (Test value) مقایسه می‌گردد. سطح

معناداری بعد امنیتی بیش از ۰/۰۵ شده است و این بدان معنی است که از نظر آماری نمی‌توان با این نمونه‌گیری در خصوص بعد امنیتی اظهار نظر نمود. هر چه مقدار محاسبه شده برای بعدهای پایداری محلات از ۳ کوچک‌تر باشد، نشان از بعدهای پایداری محلات نامطلوب و هر چه این مقدار بیشتر باشد، وضعیت مطلوب‌تر است. میانگین‌های بعدهای کالبدی، زیست‌محیطی، اقتصادی، اجتماعی و امنیتی به ترتیب ۲/۸۲۵، ۲/۳۵۷، ۲/۵۷۹، ۲/۶۲۶، ۲/۹۵۳ می‌باشد که با توجه به اینکه از حد متوسط (۳) کمتر هستند بنابراین مؤلفه‌ها و بعدهای پایداری محله‌های شهر گرگان در وضعیتی پایین‌تر از حد متوسط می‌باشند.

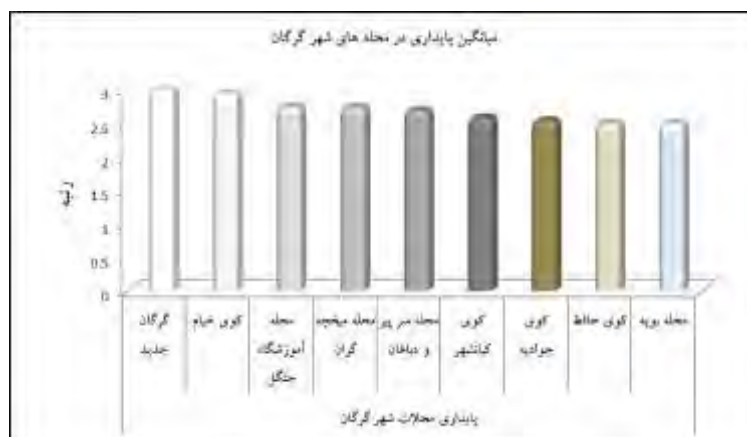
جدول (۱۰): نتایج آزمون t تک نمونه‌ای وضعیت مؤلفه‌ها و بعدهای پایداری محله‌های شهر گرگان

آزمون	تعداد گویه	میانگین	سطح احتمال (sig)	آزمون T	Test value (حد متوسط)
بعد کالبدی	۵	۲/۸۲۵	۰/۰۰۰	-۴/۸۱۶	۳
بعد زیست‌محیطی	۴	۲/۳۵۷	۰/۰۰۰	-۱۹/۸۴۶	۳
بعدهای اقتصادی	۷	۲/۵۷۹	۰/۰۰۰	-۱۴/۶۴۸	۳
بعدهای اجتماعی	۵	۲/۶۲۶	۰/۰۰۰	-۱۰/۹۴۱	۳
بعد امنیتی	۷	۲/۹۵۳	۰/۲۲۵	-۱/۲۱۶	۳

برای بررسی و مقایسه پایداری محلات شهر گرگان از آزمون تحلیل واریانس انوا استفاده شد. طبق نتایج جدول ۹ و با توجه به اینکه سطح خطای آزمون به دست آمده برای سطح معناداری ۰/۰۵ کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین می‌توان گفت که پایداری در بین محلات شهر گرگان در بافت‌های مسکونی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. حال که آزمون F معنادار است، لازم است جهت مقایسه محلات از لحاظ پایداری از آزمون تعقیبی شفه (scheffe) استفاده شود. نتایج آزمون شفه برای مقایسه پایداری محلات شهر گرگان در جدول ۱۰ نشان می‌دهد میانگین پایداری محله گرگان جدید نسبت به سایر محله‌ها در بهترین وضعیت قرار دارد. پس از آن محله کوی خیام قرار دارد. محله‌های آموزشگاه جنگل، محله میخچه گران، محله سر پیر و دباغان، کوی کیانشهر، کوی جوادیه، کوی حافظ، محله بویه در رتبه‌های بعدی از نظر پایداری قرار گرفته‌اند. در شکل ۶ وضعیت پایداری محلات شهر گرگان به خوبی مشخص گردیده است.

جدول (۱۱): ارزیابی پایداری محلات بر اساس آزمون شفه

متغیر	محلات شهر گرگان	تعداد	میانگین
پایداری محلات شهر گرگان	گرگان جدید	۳۵	۲/۹۹۲
	کوی خیام	۳۵	۲/۹۳۵
	محله آموزشگاه جنگل	۳۵	۲/۷۲۶
	محله میخچه گران	۳۵	۲/۷۲۵
	محله سر پیر و دباغان	۴۴	۲/۶۸۳
	کوی کیانشهر	۶۰	۲/۵۷۴
	کوی جوادیه	۳۵	۲/۵۲۸
	کوی حافظ	۴۰	۲/۴۸۶
	محله بویه	۴۰	۲/۴۸۳

شکل (۵). مقایسه میانگین پایداری در محله‌های شهر گرگان

قابل ذکر است در پرسشنامه از طیف پنج گزینه‌ای لیکرت استفاده شد و رتبه‌های ۱ تا ۵ به پاسخ‌ها اختصاص یافته. بدین ترتیب عدد ۳ به‌عنوان میانه نظری پاسخ‌ها به دست آمد و میانگین امتیاز پایداری بعد امنیت به دست آمده، با عدد ۳ مقایسه گردید. هر چه مقدار محاسبه شده برای پایداری بعد امنیت از ۳ کوچک‌تر باشد، نشان از عدم پایداری بعد امنیت دارد و هر چه این مقدار بیشتر باشد، وضعیت پایدارتر است. در این خصوص نتایج نشان داد، میانگین پایداری بعد امنیت در محله‌های گرگان جدید، کوی حافظ و محله بویه به صورت معنی دار با عدد ۳ اختلاف میانگین معنی داری دارد ($p < 0/05$) و در سایر محله‌ها به صورت معنی داری با عدد ۳ اختلاف معنی داری ندارد ($p < 0/05$). و همچنین همان‌طور که در جدول (۱۲) نشان داده شده است تنها محلات گرگان جدید، کوی خیام، محله آموزشگاه جنگل، محله میخچه گران از لحاظ بعد امنیت در شهر گرگان نسبتاً پایدار و سایر محلات از وضعیت ناپایدار برخوردار هستند. از میان ۹ محله، شش محله مورد بررسی شاخص پایداری توسعه با احتمال ۹۵ درصد دارای سطح معناداری بیشتر از (۰.۰۵) بوده و عملکرد آنها در ایجاد پایداری مورد پذیرش واقع نگردید.

جدول (۱۲): نتایج آزمون t تک نمونه‌ای وضعیت بعد امنیت در محله‌های شهر گرگان

آزمون T	سطح احتمال (sig)	میانگین	درجه آزادی	آزمون
-۰/۶۵۷	۰/۵۰۲	۲/۹۳۵	۵۹	کوی کانتینر
۴/۰۴۳	۰/۰۰۰	۳/۴۳۲	۳۴	گرگان جدید
-۲/۹۱۲	۰/۰۰۶	۲/۶۹۶	۳۹	کوی حافظ
-۲/۸۹۶	۰/۰۰۶	۲/۶۶۵	۳۹	محله بویه
-۱/۶۹۰	۰/۱۰۰	۲/۸۶۷	۳۴	کوی جوادیه
-۱/۴۲۹	۰/۱۶۰	۲/۸۶۶	۴۳	محله سر پیر و دیاغان
۱/۴۷۵	۰/۱۴۹	۳/۱۶۷	۳۴	کوی خیام
۰/۶۰۴	۰/۵۵۰	۳/۱۰۳	۳۴	محله آموزشگاه جنگل
۰/۴۷۲	۰/۶۴۰	۳/۰۶۰	۳۴	محله میخچه گران

نتایج آزمون تی تک متغیره در جدول ۱۳ نشان می‌دهد میانگین پایداری بعد اجتماعی در محله‌های گرگان جدید و کوی خیام به صورت معنی دار با عدد ۳ اختلاف معنی داری ندارد ($p < 0/05$) و در سایر محله‌ها به صورت معنی داری با عدد ۳ اختلاف معنی داری دارد ($p < 0/05$) و همچنین همان‌طور که در جدول (۱۲) نشان داده شده است تمامی محلات شهر گرگان از لحاظ بعد اجتماعی از وضعیت ناپایدار برخوردار هستند. از میان ۹ محله، کوی خیام مورد بررسی شاخص پایداری توسعه با احتمال ۹۵ درصد دارای سطح معناداری بیشتر از (۰.۰۵) بوده و عملکرد آنها در ایجاد پایداری مورد پذیرش واقع نگردید.

جدول (۱۳): نتایج آزمون t تک نمونه‌ای وضعیت بعد اجتماعی در محله‌های شهر گرگان

آزمون	درجه آزادی	میانگین	سطح احتمال (sig)	آزمون T
کوی کیانشهر	۵۹	۲/۵۸۶	۰/۰۰۰	-۴/۵۱۱
گرگان جدید	۳۴	۲/۸۵۲	۰/۰۸۹	-۱/۷۴۸
کوی حافظ	۳۹	۲/۴۲۹	۰/۰۰۰	-۶/۵۱۰
محله بویه	۳۹	۲/۵۰۴	۰/۰۰۰	-۴/۴۵۱
کوی جوادیه	۳۴	۲/۴۰۴	۰/۰۰۰	-۶/۵۴۳
محله سر پیر و دباغان	۴۳	۲/۶۴۰	۰/۰۰۰	-۴/۰۶۴
کوی خیام	۳۴	۲/۸۶۶	۰/۲۳۴	-۱/۲۱۱
محله آموزشگاه جنگل	۳۴	۲/۶۷۱	۰/۰۱۰	-۲/۷۲۰
محله میخچه گرگان	۳۴	۲/۷۵۷	۰/۰۳۸	-۲/۱۶۲

نتایج آزمون تی تک متغیره در جدول ۱۴ نشان می‌دهد میانگین پایداری بعد اقتصادی در محله‌های گرگان جدید به صورت معنی‌دار با عدد ۳ اختلاف معنی‌داری ندارد ($p < ۰/۰۵$) و در سایر محله‌ها به صورت معنی‌داری با عدد ۳ اختلاف معنی‌داری دارد ($p < ۰/۰۵$) و همچنین همان‌طور که در جدول (۱۳) نشان داده شده است در تمامی محلات شهر گرگان از لحاظ بعد اقتصادی از وضعیت ناپایدار برخوردار هستند. از میان ۹ محله، محله گرگان جدید؛ مورد بررسی شاخص پایداری توسعه با احتمال ۹۵ درصد دارای سطح معناداری بیشتر از (۰/۰۵) بوده و عملکرد آن در ایجاد پایداری مورد پذیرش واقع نگردید.

جدول (۱۴): نتایج آزمون t تک نمونه‌ای وضعیت بعد اقتصادی در محله‌های شهر گرگان

آزمون	درجه آزادی	میانگین	سطح احتمال (sig)	آزمون T
کوی کیانشهر	۵۹	۲/۵۲۰	۰/۰۰۰	-۶/۵۱۶
گرگان جدید	۳۴	۲/۸۳۵	۰/۰۷۵	-۱/۸۳۹
کوی حافظ	۳۹	۲/۴۴۰	۰/۰۰۰	-۷/۴۲۹
محله بویه	۳۹	۲/۴۳۴	۰/۰۰۰	-۷/۹۳۰
کوی جوادیه	۳۴	۲/۴۸۵	۰/۰۰۰	-۷/۲۶۶
محله سر پیر و دباغان	۴۳	۲/۶۲۵	۰/۰۰۰	-۴/۵۴۹
کوی خیام	۳۴	۲/۷۲۱	۰/۰۱۰	-۲/۷۴۲
محله آموزشگاه جنگل	۳۴	۲/۶۳۹	۰/۰۰۱	-۳/۶۰۳
محله میخچه گران	۳۴	۲/۵۸۵	۰/۰۰۰	-۴/۱۰۰

نتایج آزمون تی تک متغیره در جدول ۱۵ نشان می‌دهد میانگین پایداری بعد زیست‌محیطی در تمام محله‌های شهر گرگان به صورت معنی‌دار با عدد ۳ اختلاف معنی‌داری دارد ($p < ۰/۰۵$) و همچنین همان‌طور که در جدول پایین نشان داده شده است در تمامی محلات شهر گرگان از لحاظ بعد زیست‌محیطی از وضعیت ناپایدار برخوردار هستند.

جدول (۱۵): نتایج آزمون t تک نمونه‌ای وضعیت بعد زیست‌محیطی در محله‌های شهر گرگان

آزمون	درجه آزادی	میانگین	سطح احتمال (sig)	آزمون T
کوی کیانشهر	۵۹	۲/۱۷۰	۰/۰۰۰	-۱۰/۵۹۰
گرگان جدید	۳۴	۲/۷۱۴	۰/۰۱۷	-۲/۵۲۰
کوی حافظ	۳۹	۲/۲۰۵	۰/۰۰۰	-۹/۸۳۲
محله بویه	۳۹	۲/۱۵۵	۰/۰۰۰	-۱۰/۶۸۰
کوی جوادیه	۳۴	۲/۱۲۰	۰/۰۰۰	-۱۲/۷۲۰
محله سر پیر و دباغان	۴۳	۲/۳۹۰	۰/۰۰۰	-۷/۷۰۱
کوی خیام	۳۴	۲/۷۷۷	۰/۰۴۶	-۲/۰۷۴
محله آموزشگاه جنگل	۳۴	۲/۴۱۷	۰/۰۰۰	-۴/۷۷۸
محله میخچه گران	۳۴	۲/۴۴۵	۰/۰۰۰	-۵/۶۵۲

نتایج آزمون تی تک متغیره در جدول ۱۶ نشان می‌دهد میانگین پایداری بعد کالبدی در محله‌های گرگان جدید، کوی کیانشهر، کوی حافظ، محله بویه و کوی جوادیه به صورت معنی‌دار با عدد ۳ اختلاف معنی‌داری دارد ($p < 0.05$) و در سایر محله‌ها به صورت معنی‌داری با عدد ۳ اختلاف معنی‌داری ندارد ($p > 0.05$) و همچنین همان‌طور که در جدول پایین نشان داده شده است در محلات گرگان جدید و کوی خیام شهر گرگان از لحاظ بعد کالبدی دارای وضعیت پایدار و سایر شهرها از این لحاظ دارای وضعیت ناپایدار برخوردار هستند. از میان نه محله، سه محله (محله سرپیر و دباغان، کوی خیام و آموزشگاه جنگل) مورد بررسی شاخص پایداری توسعه با احتمال ۹۵ درصد دارای سطح معناداری بیشتر از (۰.۰۵) بوده و عملکرد آنها در ایجاد پایداری مورد پذیرش واقع نگردید.

جدول (۱۶): نتایج آزمون t تک نمونه‌ای وضعیت بعد کالبدی در محله‌های شهر گرگان

آزمون T	سطح احتمال (sig)	میانگین	درجه آزادی	آزمون
-۳/۸۱۰	۰/۰۰۰	۲/۶۵۸	۵۹	کوی کیانشهر
۲/۴۱۴	۰/۰۲۱	۳/۲۲۸	۳۴	گرگان جدید
-۳/۷۹۲	۰/۰۰۱	۲/۶۶۲	۳۹	کوی حافظ
-۲/۸۴۹	۰/۰۰۷	۲/۶۵۸	۳۹	محله بویه
-۲/۲۷۲	۰/۰۳۰	۲/۷۶۱	۳۴	کوی جوادیه
-۱/۰۷۹	۰/۲۸۷	۲/۸۹۳	۴۳	محله سر پیر و دباغان
-۱/۱۴۰	۰/۲۶۲	۳/۱۴۲	۳۴	کوی خیام
-۱/۷۴۷	۰/۰۹۰	۲/۸۰۰	۳۴	محله آموزشگاه جنگل
-۲/۰۰۵	۰/۰۵۳	۲/۷۷۶	۳۴	محله میخچه گران

پایداری محلات در منطقه سه شهر گرگان به صورت نامتوازن است. در مجموع با توجه به میانگین نتایج اینگونه میتوان بیان نمود که منطقه سه شهر گرگان از لحاظ سطح پایداری محله‌ای در حد پایینی قرار دارد و لذا عنایت مدیران و مسئولین شهری علی‌الخصوص شهرداری گرگان در این خصوص لازم است تا اقداماتی برای افزایش پایداری محله‌ای صورت پذیرد. نتایج پژوهش حاضر همگام با نتایج تحقیقات پیشین همچون (پاشازاده، ۱۳۹۷: ارزیابی سطح پایداری محله‌های مسکونی)، (برزگر و همکاران، ۱۳۹۷: تحلیل پایداری محله‌های شهری)، (هوشیار و شریفی، ۱۳۹۶: ارزیابی وضعیت پایداری محله‌ها در شهرهای مرزی)، (شماعی و همکاران، ۱۳۹۶: ارزیابی پایداری محله‌های شهری) بود. این نشان می‌دهد که هر چه توسعه در یک منطقه گسترش پیدا کند، سطح پایداری بیشتر سکونتگاه‌های انسانی یا همان محلات را به همراه دارد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با توجه به نتایج میانگین‌های بعدهای کالبدی، زیست‌محیطی، اقتصادی، اجتماعی و امنیتی از حد متوسط (۳) کمتر هستند بنابراین مؤلفه‌ها و بعدهای پایداری محله‌های شهر گرگان در وضعیت پایینی‌تر از حد متوسط می‌باشند. نتایج نشان داد که پایداری در بین محلات شهر گرگان در بافت‌های مسکونی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. به طوری که میانگین پایداری محله گرگان جدید نسبت به سایر محله‌ها در بهترین وضعیت قرار دارد. پس از آن محله کوی خیام قرار دارد. محله‌های آموزشگاه جنگل، میخچه گران، محله سر پیر و دباغان، کوی کیانشهر، کوی جوادیه، محله بویه در رتبه‌های بعدی از نظر پایداری قرار گرفته‌اند. نتایج نشان داد که میانگین پایداری بعد امنیت در محله‌های گرگان جدید، کوی حافظ و محله بویه به صورت معنی‌دار با عدد ۳ اختلاف میانگین معنی‌داری دارد ($p < 0.05$) و در سایر محله‌ها به صورت معنی‌داری با عدد ۳ اختلاف معنی‌داری ندارد ($p > 0.05$). و همچنین تنها محلات گرگان جدید و محله بویه از لحاظ بعد امنیت در شهر گرگان پایدار و سایر محلات از وضعیت ناپایدار برخوردار هستند. نتایج نشان داد که میانگین پایداری بعد اجتماعی در محله‌های گرگان جدید و کوی خیام به صورت معنی‌دار با عدد ۳ اختلاف معنی‌داری ندارد ($p < 0.05$) و در سایر محله‌ها به صورت معنی‌داری با عدد ۳ اختلاف معنی‌داری دارد ($p < 0.05$) بنابراین تمامی محلات شهر گرگان از لحاظ بعد اجتماعی از وضعیت ناپایدار

برخوردار هستند. نتایج نشان داد که میانگین پایداری بعد اقتصادی در محله‌های گرگان جدید به صورت معنی‌دار با عدد ۳ اختلاف معنی‌داری ندارد ($p < 0/05$) و در سایر محله‌ها به صورت معنی‌داری با عدد ۳ اختلاف معنی‌داری دارد ($p < 0/05$) و همچنین همان‌طور که در جدول پایین نشان داده شده است در تمامی محلات شهر گرگان از لحاظ بعد اقتصادی از وضعیت ناپایدار برخوردار هستند. نتایج نشان داد که میانگین پایداری بعد زیست‌محیطی در تمام محله‌های شهر گرگان به صورت معنی‌دار با عدد ۳ اختلاف معنی‌داری دارد ($p < 0/05$) و در تمامی محلات شهر گرگان از لحاظ بعد زیست‌محیطی از وضعیت ناپایدار برخوردار هستند. سؤال هفتم) از لحاظ بعد کالبدی کدام محلات شهر گرگان پایدار و کدام ناپایدار هستند؟ نتایج نشان داد که میانگین پایداری بعد کالبدی در محله‌های گرگان جدید، کوی کیانشهر، کوی حافظ، محله بویه و کوی جوادیه به صورت معنی‌دار با عدد ۳ اختلاف معنی‌داری دارد ($p < 0/05$) و در سایر محله‌ها به صورت معنی‌داری با عدد ۳ اختلاف معنی‌داری ندارد ($p < 0/05$) و همچنین بین محلات از لحاظ شاخص کالبدی در محلات گرگان جدید و کوی خیام شهر گرگان از لحاظ بعد کالبدی دارای وضعیت پایدار و سایر شهرها از این لحاظ دارای وضعیت ناپایدار برخوردار هستند. مسائل و مشکلات محیطی، اجتماعی و اقتصادی در شهرها بر ضرورت رسیدن به توسعه پایدار تأکید دارد. اما برای دستیابی به این امر مهم لازم است تا جایگاه و فاصله شهر از آرمان و الگوی توسعه پایدار سنجیده شود. در شرایط فعلی به هم خوردن تعادل ارگانیک بین نظام اجتماعی و ساختار کالبدی شهر و عدم تطابق این دو معضلاتی را به بار آورده است. اگر در گذشته واحدهای شهری از نوع محله، امکان تعلق و وابستگی یا شرایط پیوند فرد با محیط زندگی را فراهم می‌آورده است، در دوران اخیر توسعه شهری باده‌ها متغیر آشکار و پنهان جمعیتی، اجتماعی، فنی و اداری دیگر در جهت تضعیف یا انهدام این رابطه‌ها عمل می‌کند. به طوری که در کنار فقر و محرومیت در نواحی فقیرنشین، زمینه‌های فرسایش عاطفی روانی افراد از یک سو و کاهش تعلقات مکانی از سوی دیگر هرروز تشدید می‌گردد. حفظ ارزش‌ها و کرامات انسانی، امنیت، پویایی و تحرک، سرزندگی و نشاط و به دنبال آن، مشارکت و تعلق به مکانی که تبلوری از آرمان‌های خاص انسان در شکل دادن به محل زندگی است، همیشه و در همه جوامع شهری مدنظر بوده است. نمود توسعه پایدار محله‌ای این است که همه مردم و ساکنان آن شامل همه گروه‌ها و اقشار، از حقوق و امکانات برابر استفاده کنند و همچنین مسئولیت فعالیت‌ها و تصمیم‌گیری‌هایی را که بر محیط زندگی‌شان تأثیر می‌گذارد، بپذیرند. توسعه پایدار محله‌ای تأکید بر تعادل بین ضرورت‌های زیست‌محیطی و اهداف توسعه، به‌ویژه در بعد اقتصادی از طریق مشارکت مردمی است؛ درحالی که خود روابط اجتماعی محلی را نیز ارتقا می‌بخشد و برای آینده نیز نهادینه می‌گردد. در پژوهش حاضر بعدهای کمی پایداری محلات شهر گرگان سنجیده شد. همچنین یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بین محلات مختلف این منطقه به لحاظ برخورداری از بعدهای پایداری، نابرابری و اختلاف وجود دارد. با توجه به اینکه محلات کوی کیانشهر، کوی حافظ، محله بویه، کوی جوادیه و محله سر پیر و دباغان از لحاظ امنیت و وضعیت ناپایدار برخوردار هستند پیشنهاد می‌شود: در این محله‌ها لامپ و روشنایی در مسیرهای فرعی افزایش یابد، مراکز نظامی در این محل هل افزایش یابد و در ساختمان‌های در حال ساخت نظارت بیشتری شود تا در برابر زلزله و آتش‌سوزی امنیت داشته باشند. نتایج نشان داد تمامی محلات شهر گرگان از لحاظ بعد اجتماعی از وضعیت ناپایدار برخوردار هستند پیشنهاد می‌شود، نهادهای دولتی برای ایجاد محیط زیست سالم در محله فضاهای سبز محله را افزایش دهند، واحدهای مسکونی در محله با کاربری‌های ناسازگار هم‌جوار نباشند، نهادهایی تشکیل دهند تا میزان مشارکت برای حل مشکلات محله افزایش یابد. نتایج نشان داد تمامی محلات شهر گرگان از لحاظ بعد اقتصادی از وضعیت ناپایدار برخوردار هستند پیشنهاد می‌شود، با همکاری سازمان مسکن و شهرسازی و بازرسی‌های آنان قیمت واحدهای مسکونی در محله‌ها به قیمت واقعی نزدیک شوند و مکان‌های مناسب برای فعالیت‌های خدماتی - رفاهی در سطح محله ایجاد شود. نتایج نشان داد تمامی محلات شهر گرگان از لحاظ بعد زیست‌محیطی از وضعیت ناپایدار برخوردار هستند پیشنهاد می‌شود، فضاهای سبز ورزشی و فراغتی توسعه یابد و شبکه فاضلاب محلات که یکی از تهدیدات اصلی را شامل می‌شود، تکمیل و نگهداری شود. با توجه به اینکه محلات کوی کیانشهر، کوی حافظ، محله بویه، کوی جوادیه و محله سر پیر و دباغان، محله آموزشگاه جنگل و میخچه گران از لحاظ بعد کالبدی در وضعیت ناپایدار برخوردار هستند پیشنهاد می‌شود: از ایجاد محیط‌های خشک و بی‌روح، ساختمان‌های خشن و زمخت در داخل محله جلوگیری شود و ایجاد کاربری‌های مختلط به منظور افزایش دسترسی و کاهش هزینه‌های سفر در سطح محلات شهر ادامه روند کنونی چالشی اساسی در دستیابی به توسعه پایدار شهری است.

منابع:

- افضلی گروه، زهرا (۱۳۹۴)، ارزیابی و تحلیل ابعاد و مؤلفه‌های تاب‌آوری شهر کرمان، پایان نامه کارشناسی‌ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه مراغه.
- برزگر، صادق، قربانی، علیرضا و رضایی، طیبه (۱۳۹۷)، تحلیل پایداری محله‌های شهری با تأکید بر شورای اجتماعی محلات (مطالعه موردی ناحیه دو منطقه یازده شهر مشهد، شهر پایدار، ۱(۱): ۱۵ - ۲۶.
- تقی‌زاده، هوشنگ؛ غفار، تار (۱۳۸۸). الگوی گرافیکی روش تحقیق و تاثیر آن در نتایج عملکرد آزمودنی‌ها، آینده پژوهشی مدیریت (پژوهش‌های مدیریت)، دوره ۲۰، شماره ۸۰، صص ۱۱۷-۱۴۰.
- توکلی‌نیا، جمیله و منصور استادی‌سیسی، (۱۳۹۵): تحلیل پایداری محله‌های کلان‌شهر تهران با تأکید بر عملکرد شورایی‌ها نمونه موردی: محله‌های اوین، درکه و ولنجک، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۰: ۴۳-۲۹.
- حبیبی، کیومرث، قادری، امیر، اسدی، جمشید، رحیمی، آرمان. (۱۳۹۷). ارزیابی سطح پایداری محلات غیررسمی با استفاده از مدل ردپای اکولوژیک (نمونه مطالعاتی: محله عباس‌آباد شهر سنج). فصلنامه مطالعات شهری، ۷(۲۶): ۸۹-۹۸.
- رضایی، محمدرضا؛ نگین‌ناجی، سوده (۱۳۹۴). بررسی راهکارهای موثر در ایجاد محله پایدار با رویکرد مشارکتی (مطالعه موردی: محله راهنمایی یاسوج)، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال ششم، شماره بیستم، صص ۸۲-۶۹.
- ساسان پور، فرزانه، موحد، علی، مصطفوی صاحب، سوران، یوسفی فشکی، محسن. (۱۳۹۳). ارزیابی پایداری محلات شهری در شهر سقز. پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۲(۱): ۷۳-۹۴.
- شماعی، علی، ساسان پور، فرزانه، مرادی، ثروت اله. (۱۳۹۶). ارزیابی پایداری محله‌های شهری با استفاده از روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره (مورد مطالعه: محله‌های منطقه ۶ شهرداری تهران). فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست، ۱۹(۲): ۱۶۱-۱۷۸.
- عزیزی، محمد مهدی، (۱۳۸۵): محله مسکونی پایدار: مطالعه موردی نارمک، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۷، صص ۴۶-۳۵.
- کازمیان، غلامرضا، ابوالفضل مشکینی، شادی بیگلری (۱۳۹۰)، ارزیابی عملکرد مدیریت شهری در پایداری محله‌های ناحیه دو شهرداری منطقه ۴ تهران (محله‌های مجیدیه، شمس آباد و کالاد)، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، جلد ۱۸، شماره ۲۱، صص ۲۸-۷.
- کیانی، اکبر، غلامی فاردقی، حسن، وحدتی، معصومه. (۱۳۹۱). سنجش و ارزیابی ظرفیت زیست اجتماعی محلات در شهرهای کوچک با مدل ELECTRE (مطالعه موردی شهر درق). فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش و برنامه ریزی شهری، ۳(۱۱): ۵۹-۷۲.
- متینی مریم، سعیدی رضوانی نوید، احمدیان رضا (۱۳۹۳). معیارهای طراحی محلات مبتنی بر رویکرد شهر دوستدار کودک (نمونه موردی محله فرهنگ مشهد). مطالعات جغرافیایی مناطق خشک. ۴ (۱۵): ۹۱-۱۱۲.
- مرصوصی، نفیسه، پورمحمدی، محمدرضا، نصیری، اسماعیل، محمدزاده، یوسف. (۱۳۹۲). ارزیابی توسعه پایدار کلان‌شهر تبریز. دوفصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، ۴(۸): ۴۵-۶۶.
- معصومی، سلمان، (۱۳۸۹): توسعه محله‌ای در راستای پایداری کلانشهر تهران، تهران: انتشارات جامعه و فرهنگ.
- مفیدی‌شمیرانی، مجید؛ مضطرزاده، حامد (۱۳۹۳). تدوین معیارهای ساختار محلات شهری پایدار، مجله باغ نظر، شماره ۲۹ / سال یازدهم / صص ۷۰-۵۹.
- موحد، علی؛ عبادی، مریم (۱۳۹۷) نقش شورایی‌ها در مشارکت مردمی و توسعه محله‌ای شهر تهران مطالعه موردی: محله داودیه، فصلنامه شهر پایدار، دوره ۱، شماره ۳، صص ۱۰۷-۹۵.
- نظم فر، حسین، پاشازاده، اصغر. (۱۳۹۷). ارزیابی سطح پایداری محله‌های مسکونی در نواحی پیرا- شهری (مطالعه موردی: شهر اردبیل). جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، ۲۹(۱): ۴۳-۶۴.
- هاشمی معصوم آباد، رضا (۱۳۹۷). تحلیلی بر وضعیت کالبدی- فضایی کانون‌های محله‌ای و ارائه راهکارهای مناسب (پژوهش موردی: محدوده محله پیرمادر، شهر اردبیل)، پایان نامه M.A.، جغرافیا و برنامه ریزی شهری، بخش جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه محقق اردبیلی.
- هوشیار، حسن، شریفی، بایزید. (۱۳۹۶). ارزیابی وضعیت پایداری محله‌ها در شهرهای مرزی (مطالعه موردی: محله‌های شهر پیرانشهر). جغرافیای اجتماعی شهری، ۴(۱): ۱۴۹-۱۶۸.

یوسفی، نیلوفر (۱۳۹۳)، سنجش امنیت در محلات شهری (مطالعه موردی محلات مرداویدج و مفت آباد شهر اصفهان)، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، ۳(۱۱): ۵۳-۶۹.

- Abis, E.; Garau, C. (2016), An assessment of the effectiveness of strategic spatial planning: A study of Sardinian municipalities. *Eur. Plan. Stud.* 24, 139-162.
- Corburn, J, Sverdluk, A (2019). Informal Settlements and Human Health, Integrating Human Health into Urban and Transport Planning, 978-3-319-74983-9, pp 155-171.
- Crowther, D., Seifi, S., & Moyeen, A. (2018). The Goals of Sustainable Development.
- Cugurullo, F. (2017) Exposing smart cities and eco-cities: Frankenstein urbanism and the sustainability challenges of the experimental city. *Environ. Plan. A*, 50, 1-20.
- Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., & Brown, C. (2011). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable development*, 19(5), 289-300.
- Dhingra, M.; Chattopadhyay, S. (2016) Advancing smartness of traditional settlements-case analysis of Indian and Arab old cities. *Int. J. Sustain. Built Environ.* 5, 549-563.
- Flanagan, w. C. (1993). *Contemporary urban society*, university press, Cambridge, England.
- Kaur, H, Garg, P (2019). Urban sustainability assessment tools: A review, *Journal of Cleaner Production*, Volume 210, P 146-158
- Kim, T. B. (2010). *Collaborative governance for sustainable development in urban planning in South Korea* (Doctoral dissertation, University of Birmingham).
- Stouten, P. (2014) Features for Sustainable Urban Neighborhood Development, Department of Urbanism, Faculty of Architecture Delft University of Technology Delft, Netherlands, *Int. Journal for Housing Science*, 38(2): 71-79.
- Yigitcanlar, T., & Teriman, S. (2015). Rethinking sustainable urban development: towards an integrated planning and development process. *International Journal of Environmental Science and Technology*, 12(1), 341-352.
- Yıldız, S., Yılmaz, M., Kivrak, S. & Gultekin, B. A. (2016), Neighborhood Sustainability Assessment Tools and a Comparative Analysis of Five Different Assessment Tools, *Plan lama*, 26(2): 93-100.